

OOPPERAN SUURUUDET

James Sherlock,
kapellimestari

Angelika Kirchschrager,
sopraano

 **JOENSUUN
KAUPUNGINORKESTERI**

www.joensuu.fi/kaupunginorkesteri

TO 12.3. KLO 19 CARELIA-SALI

OOPPERAN SUURUUDET

James Sherlock, kapellimestari

Angelika Kirchschlager, sopraano

Wolfgang Amadeus Mozart
Alkusoitto oopperasta Figaron häät
KV492

Richard Strauss
Osia orkesterisarjasta Porvari aatelismie-
henä op. 60

V Das Menuett des Lully

VI Courante

VII Auftritt des Cléonte

Richard Wagner
Wesendonck-laulut WWV 91

Der Engel

Stehe still!

Im Treibhaus

Schmerzen

Träume

Jules Massenet
Méditation oopperasta Thaïs

Georges Bizet
Sinfonia C-duuri

Allegro vivo

Adagio

Menuetto (Scherzo)

Allegro vivace (Finale)

VÄLIAIKA

Konsertin kesto on noin 2 tuntia

ESIINTYJÄT

James Sherlock | kapellimestari

James Sherlockin intohimoinen ja peloton lähestymistapa nykyaikaiseen musiikkiin asettaa hänet nousevien kapellimestarien kärkeen. Hän on Suomen Radio-sinfoniaorkesterin avustava kapellimestari, ja kahden viimeisen kauden aikana hän on debytoinut johtamalla Englannin kamariorkesteria ja BBC:n orkesteria, Hong Kong Sinfoniettaa, Jyväskylän Sinfoniaa ja Ensemble Nykyä. Lontoon sinfonia ja Berliinin filharmoniset orkesterit valitsivat hänet nuoreksi brittiläiseksi kapellimestariksi osallistumaan heidän kansainväliseen taiteilijaakatemiaan Berliinissä ja Aix-en-Provencessä. Lisäksi hän työskentelee säännöllisesti Tanskan kuninkaallisessa oopperassa ja Pariisin Opéra-teatterissa.

Sherlock esiintyy monien aikamme tärkeimpien lauluartistien kanssa, kuten Dame Felicity Lott, Angelika Kirchschrager, Sir Thomas Allen, Toby Spence, Dame Sarah Connolly ja Dame Shirley Bassey.

James voitti pääpalkinnon Royal Overseas League -kilpailussa, BBC Performing Arts Trust -kilpailussa sekä nuorten konserttitaiteilijoiden palkinnon. Hän opiskeli Sibelius-Akatemiassa, Guildhall Music and Drama Schoolissa, Cambridge Trinity Collegessa ja Georg Solti Accademiasa, jossa hänen opettajiensa joukossa olivat Atso Almila, Hannu Lintu, Sakari Oramo, Jorma Panula, Pamela Lidiard, Graham Johnson, Ronan O'Hara ja Joan Havill.

Angelika Kirchschrager | sopraano

Angelika Kirchschrager syntyi Salzburgissa ja opiskeli laulutaiteita Wiener Musikakademiassa opettajinaan Walter Berry ja Gerhard Kahry. Hän on menestynyt sekä ooppera- että konserttilavoilla ja esiintynyt muun muassa Scalassa, ROH Covent Gardenissa, Metissä, Opéra Bastillella Pariisissa, Bayerischen Staatsoperissa, Salzburgin festivaalilla, Saksan oopperassa sekä Berliinin Philharmoniasa ja San Franciscossa oopperassa. Hän debytoi Wiener Staatsoperassa vuonna 1994 Cherubinona (Nozze di Figaro). Vuonna 2007 Itävallan hallitus myönsi Angelikalle Kammersängerinin arvonimen erinomaisesta panoksestaan Wienin valtionoopperaan. Vuonna 2009 hänestä tuli Lontoon kuninkaallisen musiikkiakatemian kunniajäsen.

Wienin valtionoopperassa Kirchschragerin rooleihin ovat kuuluneet Dorabella (Mozart Cossin fanit), Octavian (Strauss Der Rosenkavalier) ja Clairon (Strauss Capriccio). Kuninkaallisessa oopperassa Covent Gardenissa hänen rooleihinsa kuuluivat Mélisande (Debussy Pelléas ja Mélisande), Sophie (Maw Sophien valinta), Hänsel (Humperdinck Hänsel ja Gretel) ja Octavian.

Hän on levyttänyt Sony Masterworksilla, ja on voittanut lukuisia palkintoja, kuten Grammyn.

TEOSSEITTELYT

W. A. Mozart: Alkusoitto oopperasta Figaron häät

Wolfgang Amadeus Mozartin (1756–1791) Figaron häät kuuluu kaikkien aikojen esitetyimpiin oopperoihin. Vuonna 1786 ensiesityksensä Wienissä saanut koominen ooppera kertoo, kuinka palvelusväkeen kuuluvat Figaro ja Susanna onnistuvat nokkeluutensa ansiosta menemään naimisiin kieron kreivi Almayivan estelystä huolimatta. Oopperan libretto perustuu Pierre Beaumarchaisin samannimiseen näytelmään, jota pidettiin vallankumouksellisena sen sisältämän yhteiskuntakritiikin vuoksi.

Figaron häät oli ensimmäinen ooppera, jossa Mozart teki yhteistyötä libretisti Lorenzo da Ponten kanssa, ja myöhemmin menestyksekkäs yhteistyö jatkui Don Giovannissa ja Così fan tutussa. Figaron häät eivät saaneet Wienissä massiivista suosiota, sillä aristokraattinen yleisö ei innostunut oopperasta, jossa heidän yhteiskuntaluokkaansa pilkattiin avoimesti. Vasta seuraavana vuonna Mozartin vieraillessa Prahassa kävi ilmi, että ooppera oli siellä hurjan suosittu ja kaikkien huulilla. Mozart poistui kaupungista mukanaan tilaus uudesta oopperasta, Don Giovannista.

Figaron häiden alkusoitto valmistui vain kaksi päivää ennen oopperan ensi-iltaa. Alkusoitossa

ei hyödynnetä oopperan teemoja, mutta se tuo esiin kaikessa lyhydessään erinomaisesti oopperan tunnelman ja ytimen: nokkeluuden ja sarkastisenkin huumorin. Alkusoitto käynnistyy kiireisellä hyrinällä ja huminalla ennen kuin musiikki yhtäkkiä syttyy koko orkesterin voimalla energisen teeman eteenpäin viejäksi. Muutaman minuutin kiihkeän pyrähdyksen aikana tunnelmat vaihtelevat salamannopeasti laidasta laitaan.

Richard Strauss: Porvari aatelismiehenä

Saksalainen Richard Strauss (1864–1949) on jäänyt taidemusiikin historiaan oopperasäveltäjänä. 1800- ja 1900-luvun molemmin puolin eläneen Straussin tuotanto on tunnekylläistä myöhäisromantiikkaa, joskin oopperoissaan ja myöhäisemmissä teoksissaan hän otti askeleita kohti modernismia. Ensimmäiseksi, oman persoonallisen säveltäjänsäan teokseksi sanotaan sinfonista runoa Don Juan vuodelta 1888. 1800-luvun lopussa Straussin mielenkiinto alkoi suuntautua oopperaan, ja vuonna 1905 päivänvalon näki modernistinen ooppera Salome. Vieläkin radikaalimmaksi hän meni oopperassaan Elektra vuonna 1909. Salomen ja Elektran jälkeisissä teoksissa Strauss muutti sävellystyyliaan jälleen hieman perinteisempään suuntaan, mutta oopperoita hän sävelsi aina vuoteen 1942 saakka.

Tässä konsertissa saamme mahdollisuuden

kuulla Straussin harvemmin esitettyä musiikkia: osia orkesterisarjasta Porvari aatelismiehenä. Idea teoksen taustalla on mielenkiintoinen: Strauss ja hänen ystävänsä Hugo von Hofmannsthal halusivat herättää henkiin Molièren näytelmän Porvari aatelismiehenä vuodelta 1670. He suunnittelivat kokonaisuuden, jossa näytelmä Straussin säveltämällä musiikilla esitettäisiin ensin, ja jota seuraisi yksinäytöksinen Straussin ooppera Ariadne auf Naxos, jonka libreton oli laatinut Hofmannsthal. Näytelmän ja oopperan kokonaisuus kesti lopulta yli kuusi tuntia, joten se oli aivan liian pitkä, eikä sama yleisö ollut kiinnostunut sekä näytelmästä että oopperasta.

Näytelmä ja ooppera erotettiin omiksi teoksikseen, mutta vain Ariadne auf Naxos on jäänyt ohjelmistoihin. Näytelmän musiikista Strauss laati orkesterisarjan, josta kuulemme tänään kolme osaa. Näytelmän musiikki on Straussille epätavallisesti uusklassista, tarkoituksella barokkisaavutteisista. Tänään kuultavat osat pohjaavat Jean-Baptiste Lullyn soitinsävellyksiin. Lully oli alkuperäisen Molièren näytelmän musiikin säveltäjä. Das Menuett des Lully (Lullyn menuetti) luo todella kauniin ja rauhallisen tunnelman sooloviulun kuljettaessa kuvioitua melodiana. Courante on viehkeä kolmijakoinen tanssi, jossa orkesterin sointi on erityisen rikasta ja nautittavaa. Auftritt des Cléonten (Cléonten sisääntulo) koostuu hitaasta juhlavasta musiikista ja nopeasta jaksosta, jotka vuorottelevat. Vanhan musiikin vaikutteet ovat tässä erityisen selviä, ja musiikki vie mukanaan menneiden vuosisatojen hovielämään.

Richard Wagner: Wesendonck-laulut

Tämän illan toisen saksalaisen säveltäjän, Richard Wagnerin (1813–1883), vaikutus oopperamaailmaan ja koko musiikin historiaan on ollut valtaisa. 1800-luvulla elänyt Wagner mullisti oopperaa Gesamtkunstwerk-käsitteellään (kokonaistaideteos). Oopperan tuli olla runouden, visuaalisuuden, draaman ja musiikin synteesi. Hieno esimerkki tästä on hänen neljän oopperansa sykli Nibelungin sormus. Useista muista säveltäjistä poiketen Wagner kirjoitti myös libretot omini oopperoihinsa.

Wagnerin musiikki on tekstuuriltaan monikerroksista, harmonioiltaan laveaa ja orkesterin käytöltään loisteliasta. Joidenkin mielestä musiikki on jo yltiöpäisen romanttista ja liiallisuuksiin menevää. Joka tapauksessa oopperoiden mittasuhteet ovat valtavia ja niiden kestot jopa neljää tuntia. Wagner tuli tunnetuksi myös johtoaiheiden (Leitmotiv) ahkerana käyttäjänä ja kehittäjänä: henkilöillä, paikoilla tai esineillä on oma tunnistettava musiikillinen aiheensa. Wagner rakennutti oman oopperatalon Bayreuthiin, jossa monet hänen oopperoistaan kantaesitettiin. Nykyisinkin Bayreuthissa järjestetään vuosittain äärettömän suosittu oopperajuhlat.

Wagnerilla on oopperoidensa (Parsifal, Tannhäuser, Lentävä hollantilainen, Tristan ja Isolde...) lisäksi joitakin muita sävellyksiä, kuten

tänään kuultavat Wesendonck-laulut. Alun perin naislaulajalle ja pianolle sävelletyt laulut syntyivät samaan aikaan, kun Wagner työsti Tristan ja Isolde -oopperaansa. Laulujen teksteinä on Mathilde Wesendonckin runoja. Mathilde oli erään Wagnerin taloudellisen tukijan vaimo, ja huhut puhuvat, että Wagnerilla ja Mathildella olisi ollut romanttinen suhde. Joka tapauksessa näiden viiden laulun musiikki on intensiivistä, ja niissä kuuluu aiheita, joita Wagner kehitteli työn alla olevassa oopperassaan. Der Engelin (Enkeli) musiikki luo eterisen kuvauksen taivaallisista enkeleistä, kun kontrastina tekstissä lauletaan myös maallisista murheista, pelosta, surusta ja kyyneleistä. Stehe still! (Seisahdu!) puolestaan on nimestään huolimatta jatkuvassa liikkeessä. Sanat kuvaavat ajan kulkua ja loppua kohden musiikki rauhoittuu, kun kaksi rakastunutta sielua liittyy yhteen. Im Treibhaus (Kasvihuoneessa) kertoo kärsimyksestä ja menetyksestä. Kasvien oksat kurkottavat yksinäisyyteen ja musiikki kuiskailevat koskettavasti. Schmerzen (Tuskia) piirtää kaaroksen päivän kulusta, joka vertautuu surun muuttumiseen iloksi auringon taas noustessa. Musiikki peilaa muutosta siirtymällä mollisävellajista duuriin. Laulusarjan päättää Träume (Unelmia), jossa siirrytään maallisista huolista tuonpuoleiseen.

Jules Massenet: Méditation oopperasta Thaïs

Ranskalainen Jules Massenet (1842–1912) oli myös merkittävä romanttisen oopperan säveltäjä yli 30 oopperallaan. Esitetyimpiä

niistä ovat nykyään Manon (1884) ja Werther (1892). Toisin kuin Wagner, Massenet sävelsi oopperoiden lisäksi myös muuta musiikkia, kuten oratorioita, baletteja, orkesterimusiikkia ja lauluja. Massenet hyväksyttiin jo koulupoikana opiskelemaan musiikkia Pariisin konservatorioon, ja vuonna 1863 hän voitti arvostetun Prix de Rome -palkinnon. Hän kohosi elinaikanaan johtavaksi ranskalaiseksi oopperasäveltäjäksi, ja teoksia häneltä löytyy moneen makuun: koomisia oopperoita, laajamittaisia vakavia oopperoita sekä romanttisia komedioita.

Tänään kuulemme tavattoman kauniin katkelman Méditation Massenet'n oopperasta Thaïs. Tyyli-ilailtaan lyyrinen komedia pohjautuu Anatole Francen samannimiseen novelliin. Ooppera sijoittuu Rooman valtakunnan alaiseen Egyptiin, jossa munkki yrittää käännyttää Thaïskurtisaa kristinuskoon. Munkki ymmärtää pakkomielteensä kurtisaaniin pohjautuvan fyysisen haluun, kun taas Thaïsin sydän on pohjimmiltaan puhdas. Méditation on oopperassa kohtausten väliin sijoittuva välisoitto sooloviululle ja orkesterille, jota kuullaan usein itsenäisenä konserttikappaleena. Viulun pitkälinjaiset melodiat syleilevät maailmaa, ja matkan aikana koetaan yksi kiihkeämpi kohtaus ennen kuin palataan jälleen alun eteeriseen tunnelmaan.

Georges Bizet: Sinfonia C-duuri

Nimekkäiden oopperasäveltäjien kavaladi vain jatkuu! Nykyisin maailman suosituimpiin oopperoihin kuuluva Carmen on ranskalaisen Bizet'n (1838–1875) käsialaa. Myös 1800-luvun romanttisen suuntauksen säveltäjä Bizet ei saanut elinaikanaan suurta suosiota teoksillaan. Skandaalin ensiesityksessään aiheuttanut Carmen jäi Bizet'n viimeiseksi teokseksi, sillä säveltäjä kuoli hieman oopperan valmistumisen jälkeen eikä nähnyt sen kohoamista maailmanmaineeseen. Tänään kuulemme Bizet'n varhaistuotannosta sinfonian C-duuri, jota säveltäjä itse ei myöhemmin juuri arvostanut, vaan olisi mieluummin unohtanut sen olemassaolon.

Bizet osoitti poikkeuksellista lahjakkuutta jo opiskeluaikanaan, ja hänelle myönnettiin myös Prix de Rome -palkinto. Sinfonia C-duuri sai ensiesityksensä vasta vuonna 1935, kun sen käsikirjoitus putkahti yllättäen esiin. Sinfonian säveltäessään Bizet oli vain 17-vuotias. Teokseen vaikuttivat voimakkaasti ranskalaisen säveltäjän Charles Gounodin kaksi sinfoniaa, jotka puolestaan henkivät Schubertia ja Mozartia. Sinfonia on varsin taidokasta ja raikasta musiikkia, jota kehtaa todellakin esittää rinta rottingilla. Sinfonian ensiosan pääteema tiivistyy kolmen sävelen vaativaan motiiviin, jolle vastakkaisuutta luo oboen ensin soittama rennompi, pitkälinjainen sivuteema. Sivuteema hallitsee kehittelyjaksoa, joskin kolmisävelinen ensimmäinen teema muistuttaa itsestään taustalla.

Hitaassa toisessa osassa oboe laulaa itämaisvaikutteista melodiasia, jota jouset seuraavat omalla lämpimän rauhallisella teemallaan. Tyyneys keskeytyy, kun osan keskellä käynnistyy jäljittelyyn perustuva fuugamainen jakso. Osan lopussa palataan oboen melodian turvin rauhallisuuteen. Scherzoo sävyttävät kansantanssimainen melodisuus ja rytmit. Kuulija seuraa hymy suupielessä kieppuvia melodiakulkuja ja yllättäviä aksentteja. Ketterä viimeinen osa on täynnä nuoruuden energiaa ja intoa. Sinfonia päättyy napakasti hyvän mielen musiikkiin.

Outi Mustonen

JOENSUUN KAUPUNGINORKESTERI

Eero Lehtimäki, taiteellinen johtaja
Mariko Matsumoto, konserttimestari
Viacheslav Grikurov, vuor. konserttimestari
Paweł Domański, II konserttimestari
Juha Ikonen, I viulu äj
Heli Untamala, I viulu
Anton Solonen, I viulu
Ilona Piirainen, II viulu äj
Elina Jalas, II viulu
Merja Riihola, II viulu
Grażyna Wendland-Górzyńska, II viulu
Alina Hiltunen, II viulu
Śławomir Górzyński, alttoviulu äj
Ulla-Riikka Karvinen, alttoviulu
Boris Popov, alttoviulu
Katri Hänninen, alttoviulu
Erkki Hirvikangas, soolosoitteli
Piotr Sobczak, sello äj

Konstantin Mishukov, sello
Claire Lacey, sello
Heikki Helske, kontrabasso äj
Kari Räsänen, kontrabasso
Alexander Viazovtsev, huilu äj
Alice Thompson, huilu
Joona Parkkinen, oboe
Guillem Calpe Almela, oboe
Petri Vallius, klarinetti äj
Elina Pyykönen, klarinetti
Lauri Mykrä, fagotti äj
Hannu Vähäkainu, fagotti
Jonathan Nikkinen, käyrätorvi äj
Hannu Korkalainen, käyrätorvi
Kyösti Varis, trumpetti äj
Matti Raijas, trumpetti
Ari Varpula, tuuba äj
Hannu Porkka, lyömäsoittimet äj

LISÄKSI ORKESTERISSA TÄLLÄ VIIKOLLA SOITTAVAT:

Hilda Kunnola, harppu | **Pyy Kannisto**, käyrätorvi

YHTEISTYÖSSÄ:

ABLOY

JOENSUUN
ORKESTERIN
YSTÄVÄT